K.III.2555

Nu se împrumută acasă.

ACADEMIA ROMÂNĂ
MEMORIILE SECȚIUNII ISTORICE
SERIA III TOMUL XXI MEM. 8

PENTRU O RENAȘTERE A ARHITECTURII ROMÂNEȘTI

DE

P. ANTONESCU
MEMBRU DE ONOARE AL ACADEMIEI ROMÂNE

Ședința dela 20 Ianuarie 1939

Orașele noastre, și cu deosebire Capitala Regatului, capătă din zi în zi o înfățișare tot mai străină de închipuirea pe care fiecare dintre noi și-a putut-o face despre felul în care aspectul civilizației noastre orășenești urma să contribue la caracterizarea unei culturi naționale în numele căreia ne bucuram de întregirea puterilor neamului, prin faptul măreț al strângerii la un loc, și sub un singur sceptru, a întregii suflări românești.

Ceea ce întărise încrederea în destinul nostru fusese convingerea că puterile sufletești ale acestui popor aveau chemarea să-și trăiască o vieață istorică proprie întemeiată pe un potențial cultural, verificat într'un trecut mai îndepărtat sau confirmat în aspectele civilizației noastre mai recente.

Toți aveam și trebuia să păstrăm neștirbită convingerea că în concertul civilizațiunii universale, neamul nostru își va aduce nota sa proprie, ori aportul său specific, în numele cărora își reclama o existență de sine stătătoare, eliberată din orbita influențelor străine de firea sa. In artă, ca să nu vorbim decât de latura ce interesează mai mult conturarea pe care o încercăm, posibilitățile românești se dovediseră considerabile începând dela puternicele creațiuni populare până la operele artei culte ale vremurilor mai nouă.

BIBLIOTECA DOCUMENTARĂ ORAȘUL PIATRA NEAMȚ

k.III.2555

Drepturile noastre se întemeiau pe conștiința unei misiuni românești în profunda sa unitate și a unei continuități de trăire națională a căreia idealizare se găsea cristalizată pe o largă măsură în creațiunile artistice.

Lupta fu însă din cale afară de grea, iar izbânda veni cu sfâșieri și scăderi.

Sărăcia și anarhia post-belică aduseră vădite scăpătări în spiritualitatea românească copleșită de înrâuriri străine, cari odată cu închipuite îndreptări de ordin economic ne impuneau renunțări și alunecări spre o adevărată desnaționalizare.

Nimic nu mai era bun din ce fusese al nostru. Totul era de dărâmat și de refăcut. Cu ce?... Cu orice, numai să nu fie ceea ce a mai fost.

Trecutul nostru?... O povară!... Cultura noastră? O prejudecată!... Arta?... Un mit!...

Și odată cu această vinovată lepădare de sine, ne înstăpânea o mistică străină de sufletul nostru ce introna în politică un raționalism primar și egalizator; în economie un materialism feroce regisat de nesfârșite sisteme falimentare, iar în morală un intelectualism sfidător și sterp.

In ce privește arta, o adevărată doctrină de idei încrucișate încercă orchestrarea celor mai morbide disonanțe. Neînchipuite rețete grafice ori formule de un cromatism primitiv tăgăduiau orice aderență cu sensibilitatea simplă și curată a sufletului românesc.

Astfel apăru în plastică acel nudism de ortopedie și acele stridențe în coloratură cari ofensează vederea. In arhitectură se ivi goliciunea aridă a unei geometrii simpliste care desorientează judecata.

Izolând-o și desbrăcând-o de celelalte arte, arhitectura rămase plată, stângace și rece.

In numele unui așa zis « funcționalism » și « constructivism științific », falsificate în spiritul lor original și transformate într'un curent de modă, ni se transfigură peisajul urban, atât de primitor și de uman, cu acea întrecere de suprapunere în etaje cubiste paralelipipedic confecționate după rețete de serie ori după file de catalog.

Aceasta fu minunea block-ului american !... Iar acele vorbe mari de « funcționalism » și « constructivism » în numele cărora se ridică și azi atâtea orori, ne sunt prezentate ca o inovație a ultimei echipe de profeți ai betonului, când de fapt nu-s decât etichete nouă pentru adevăruri curente, aș zice locuri comune, cari au circulat întotdeauna în practica arhitecturii. Acel « funcționalism » recent ar vrea să ne spună că un organ oarecare dintr'un sistem clădit, adică gândit, — trebue să răspundă unei funcțiuni, iar « constructivismul « ar vrea să ne amintească că în arhitectură forma trebue să fie expresia unui calcul de rezistență sau a unei judicioase întrebuințări a materialului. Numai că în alte vremuri funcționalismul și constructivismul arhitecturii, care e cu deosebire arta justei proporțiuni, nu au cerut pentru rigida lor satisfacere sărăcirea arhitecturii până la extirparea artei ca pe un lest inutil și primejdios, ci « funcționalismul » lor rămâne și în funcție de « frumos » care pentru omul cel mai simplu, dacă este om, e o necesitate primordială, aș zice inexorabilă, pe lumea aceasta împodobită de Dumnezeu cu toate minunile.

Cu deosebire pe terenul artei și mai ales în arhitectură s'au făcut astfel simțite roadele amare ale acestor exagerări duse până la negație, precum și ale acelor scăderi spirituale de cari am vorbit și cari ne-au dus pe linia desnaționalizării până la cea mai servilă pastișerie în artă, adică tocmai în domeniul unde suprema valoare e originalitatea.

Uimirea și desorientarea fură generale, iar când lumea noastră se trezi cu fața orașelor complet schimbată, revolta le luă locul, iar oamenii bunului simț și ai justei măsuri își ridicară glasul până în acest locaș de muncă împăciuitoare dar și de simțire românească, care este Academia Română.

Aci sub acest acoperământ gânditorul și artistul Ion Petrovici, își da mâna cu poetul și filosoful Lucian Blaga ca să afirme amândoi cu aceeași tărie (citez:) « importanța specificului etnic, a contribuției distincte și proprii în manifestarea creatoare a unui popor ». « Lucrul acesta totuși, — spunea d-l Petrovici în cuvântarea sa — nu se înțelege pretutindeni, permițându-mi să pomenesc ca pildă vie, continuă d-sa,—

ceva care-mi ține mult la inimă: priveliștea înnoirii frenetice a Capitalei noastre, care avea desigur și dreptul și datoria de a-și construi artere spațioase și clădiri monumentale, însă putea să o facă cu respectul și ajustarea motivelor autohtone, iar nu cu acest etalaj de inestetice blocuri cubiste, pe cari nu avem măcar meritul de a le fi inventat noi cei dintâi ».

Iar d-l profesor Iorga ducea chiar pe arena adunărilor mari naționale mâhnirea sa până la mânie vorbind despre « silozurile » bucureștene și arta în « simțire geometrică » a cubismului.

Și câți dintre d-voastră nu ați făcut la fel!

Dar chiar înaintea alor noștri, străinii cari veneau pe la noi atrași de faima țării, rămâneau înmărmuriți, în fața acestor excrescențe monstruoase, de neființa sau absența sufletului nostru. Ei căutau în zadar în arta orașelor românești aspecte nouă ale unei civilizații originale și proaspete, cu specificul său național așa de lăudat pentru grația și coloritul lui și se întrebau cu drept cuvânt dacă nu au sosit într'o colonie de răspântie internațională unde toate semințiile de pe lume își căutau rosturile lor proprii.

In locul arhitecturii pământene, deschise, variate și primitoare, cu vesele pridvoare ori nobile portice; cu înalte învelitori lăsate pe streșini largi și umbroase; cu arhitrave simple sau festonate; cu stâlpi frumos ciopliți în piatră sau scoși din lemn adus la strung; cu ferestre larg îngemânate sau strânse cu măsură după bătaia soarelui sau podoaba glastrelor de flori...

In locul boltirilor acelora, solide și îndrăsnețe, cari sfidează sutele de ani...

In locul unei arhitecturi care dela simpla casă țărănească până la Palatele domnești și Curțile mânăstirești oferă toate elementele estetice fundamentale cari să îndreptățească o tot mai bogată și nouă desvoltare, — noi ne-am întrecut cu o adevărată mentalitate de « heimat-los »-i, să ne uităm de frumusețea și mândria bunurilor noastre, ca să ne abandonăm celui mai primejdios străinism.

Această lepădare de noi înșine venea tocmai în orele de răspundere când fericiți de minunea întregirii neamului, noi

trebuia să întărim tot mai mult crezul conștiinței naționale în numele căreia sângerasem atât de adânc, — adică atunci când urma ca, mai mult ca la orice, să ne gândim a strânge și a contopi la un loc toate comorile artei și culturii noastre.

Risipite atâtea veacuri sub ursite străine, aceste bunuri se cereau a fi unele descoperite, altele reîndătinate și toate la un loc adânc cercetate, pentru ca prin bogatele și variatele lor altoiuri să ne putem duce la maximum potențialul național de creațiune artistică. Mijloacele noastre disciplinate și înmulțite cu posibilitățile pe cari desvoltarea technicei moderne ni le puteau aduce, trebuia să ne dea la orașe, cu deosebire, o eflorescență artistică nouă ca un semn epocal al vremurilor de avânt și întărire ce ar fi fost normal să le trăim.

Noi nu ne dam seama atunci că numai prin adâncirea cunoașterii noastre proprii, printr'o reformă orientată în profunzime și prin strânsa « sincronizare a sufletelor românești », aveam să ajungem la acea însuflețitoare conștiință națională generatoare de noi depășiri.

Și când vorbim, în deosebi, de înțelegerea bogatului patrimoniu artistic lăsat în uitare, ne gândim la pasionata pătrundere a sensului unei opere de artă făcută cu dragostea însetatului de a sorbi la izvor apa curată; înțelegem studiul la fața locului cu răbdare și vie băgare de seamă, iar nu frunzărirea unei literaturi de propagandă, fie ea oricât de utilă pentru alte scopuri.

Notam în treacăt că în țări cu situațiuni identice cu acelea dela noi, au luat ființă, cu deosebire după războiu, institute speciale de artă națională, înzestrate cu cele mai bogate mijloace de investigație și învățătură. Aci, sub direcțiunea și controlul celor mai de seamă cercetători și artiști, se urmărește nu numai o operă de largă investigație, dar și una de creație novatoare prin laboratoare și ateliere de lucrări practice.

Revenind la nevoia ce am arătat, de a se adânci sistematic și pasionat cunoașterea trecutului, adăugăm că numai în aceste condițiuni am fi putut generaliza folosirea materialului risipit și ruinat pe tot cuprinsul țării, dar răsfirat ca o viță plină de rod pe întregul suiș al istoriei noastre, pe care

dacă am vrea să o cercetăm mai mult, ne-ar spune cu de-amănuntul povestea ctitorilor și darurilor domnești cu meșterii zidari, zugravi, lemnari sau făurari, cari au ridicat și împodobit atâtea lăcașuri și altare frumoase încât azi se poate vorbi fără teamă nu numai despre rarele apariții de artă sclipitoare cari au intrat în legendă, cum este mânăstirea lui Neagoe de pe Argeș, dar de o întreagă întrupare vie desvoltată organic și multiplicată prin atâtea nuanțe și diferențieri, încât să fi ajuns a da școale și stiluri cu proprii semne și caractere.

Astfel, dacă am dori să ne oprim puțin la această afirmare, s'ar putea ști, că de pildă în arhitectură, avem o adevărată școală de artă muntenească și alta moldovenească cu înfățișări și structuri bine definite; că, pe de altă parte, în cuprinsul Munteniei, aflăm chiar un grup de monumente cu caracter regional oltenesc, după cum în Moldova avem pe acelea cu pecete bucovineană.

Iar privite în cadrul evoluției istorice, identificăm cu ușurință stiluri domnești ca acela al lui Matei Basarab dela Arnota, ori mai târziu al lui Brâncoveanu dela Hurezi, acestea, dincoace de Milcov, iar în Moldova pe acelea ale lui Ștefan cel Mare cu cele ale sale peste 40 de biserici, ori Petru Rareș cu mânăstirea sa Probota, dacă nu și altele.

Ne trec prin minte, evocând trecutul, tot șiragul acela de nestemate cari punctează drumul ca niște flori rare. In ele s'ar putea urmări creșterea din ce în ce mai accentuată a unui fel de a frământa și modela, după o înțelegere și sensibilitate proprie, materialul artistic care se aduna și căpăta viață în lumea noastră din acele vremuri fără salturi de înstrăinări subite ci prin înrădăcinări din ce în ce mai profunde cu cât creșteau și se desfăceau ramurile artei pământene.

Și cum să nu mai vorbim, depănând trecutul, de măreața și originala arhitectură militară a cetăților de pe Nistru în frunte cu Hotinul, sau privind dinspre alte părți desrobite ale țării, să nu inventariem cu admirație creațiunile îndrăsneței arhitecturi de lemn ale unui foarte mare număr de biserici ardelenești și cu deosebire a celor de prin Bihor și Maramureș. De o factură savantă și o inspirație îndrăsneață

aceste numeroase și adevărate mici catedrale de lemn constituesc, credem, zestrea cea mai prețioasă cu care ne-a venit în artele plastice Ardealul desrobit.

Vorbind de acestea ar veni rândul să facem un punct și o legătură reamintind că în afară de operele arhitecturii monumentale arătate și cărora le-am putea spune că formează arhitectura cultă românească, avem o artă populară deosebit de prețioasă pentru arhitectura noastră, ca una ce se arată completă și unitar întregită cu adausul artelor minore cari formează baza decorativei românești.

E bine înțeles că spunem aceastea fără a nesocoti importanța decorului din arta cultă.

De origine care se confundă cu începuturile ființei poporului nostru pe cuprinsurile ce ocupă azi, arta țărănească formează un corp unitar, organic, alcătuit direct și crescut din seva pământului românesc.

Dela simpla casă și biserică țărănească cu prispele și porțile de lemn, până la modestele obiecte de întrebuințare casnică; dela olăria cu smalțuri vii până la broderiile fine de mătase; dela crestăturile furcii de tors până la faldul năframei de borangic, ele poartă formele și semnele unei arte originale, de vechime milenară, despre care rămân foarte multe de știut, și de la care, de asemenea, mai este mult de învățat.

In treacăt vorbind pentru cei foarte puțini cari vor mai fi rămas străini de prețuirea acestor lucruri, ne-am permite a-i îndemna să vadă demonstrația așa de fericită făcută de Institutul Social, prin ridicarea unui sat românesc la porțile Capitalei și să mărturisească dacă nu află mai mult simț de artă în cea mai umilă casă țărănească de acolo, decât în ultimul block american ridicat pe întâiul bulevard bucureștean.

Avem convingerea că atunci când cunoașterea acestei arte populare va fi adâncită și generalizată, ea ne va aduce cea mai vivace sămânță de reîmprospătare și reînnoire, alături și împreună cu aceea ce ne va da cunoașterea adevărată a vechii noastre arte culte. Din îngemânarea și contopirea acestor două tulpine și sub lumina unui singur izvor de credință și inspirație, fecundarea va fi tot așa de roditoare ca aceea petrecută acum câteva decenii în avântul de renaștere

a literaturii românești, unde elementul poeziei populare și al scrisului vechiu a dat substanță nouă strălucitei eflorescențe artistice întrupate în geniile lui Alecsandri, Eminescu, Coșbuc, Goga și de toți marii scriitori ai zilelor noastre.

E imposibil ca după o lege de firesc paralelism, acest fenomen de creație să nu-și găsească ecoul catalizator în celelalte arte. Sau mai curând am vrea să credem că fenomenul se va desfășura într'o succesiune de timp asemănătoare celei petrecute în renașterea italiană, unde literele au ținut fruntea mișcării de reînviere urmate de abia mai târziu de celelalte arte, dintre cari arhitectura, veni mult mai înceată, legată cum e mai tare, de mijlocirea condițiunilor materiale de realizat.

Și dacă toate acestea sunt adevărate, e cu putință oare să credem că, deosebindu-ne drumurile de marii făuritori ai poeziei noastre, vom mai putea în celelalte arte, să stăruim în a ne îndrepta pașii către izvoare străine?

Azi mai ales, în vremurile binecuvântate de reînălțare pe cari le trăim?

Căci, din noua orânduire ce ne-a fost dată de cugetul curat și brațul puternic al Suveranului nostru, trebue neapărat să decurgă și o reacțiune mântuitoare în artă. Iar dacă ar fi să ne întrebăm: după ce criteriu și cu ce sprijin? Vom răspunde fără șovăire citând pe însăși Majestatea Sa Regele, care de o bună bucată de vreme, ne dă tot mai des și mai magistral expresiunea cristalizată în cuvinte definitive a gândirilor și năzuințelor noastre cele mai scumpe.

Iată ce spunea Regele, nu de mult, academicienilor români cari se înapoiau dela Curtea de Argeș, unde fuseseră să se închine marilor umbre ale lui Neagoe, Carol I și Ferdinand:

> « *In toată desvoltarea culturală a României, pe zi ce*
> « *trecem și cu orice timp în care facem un pas înainte în*
> « *sufletele noastre, nu trebue să uităm ceea ce a fost tre-*
> « *cutul nostru; căci pentru întărirea culturală a Țării*
> « *noastre, noi trebue să desgropăm temelii vechi și pe*
> « *aceste temelii de altă dată să clădim construcția cea*
> « *mai frumoasă și mai strălucitoare a culturii României*
> « *de mâine* ».

Aceste înțelepte cuvinte spuse la figurat se pot transpune la propriu, aproape neschimbate, în lupta de trezire care trebue concepută în arta zilelor noastre și mai ales în arhitectură.

Să luăm dar aminte.

Căci noi trebue să ajungem la convingerea că « *stilul Carol II* », care va lua ființă în istoria artelor românești, nu va fi un stil de trei hotare pripășit pela noi, ci ramura cea mai frumoasă de pe trunchiul culturii românești.

Când pretutindeni se întinde și se desvoltă vieața colectivă sub pecetea naționalismului și tradiției, arta nu poate rămânea nepăsătoare decât sub pedeapsa pieirii ei.

Va fi sortită vremurilor noastre menirea ca după încercările de până astăzi, de a se transpune un climat străin în trăirea românească, să se întemeieze nu numai un spirit cultural continuator, dar înseși sisteme autohtone și instituții specific naționale.

Și un avânt de artă națională în primul rând!

Cu atât mai mult cu cât avem pilda unor începuturi de bună prevestire, cari sub domnia primilor regi, ne-au dat opere de însemnată valoare despre cari numeroase mărturii, străine chiar, ne-au atras luarea aminte.

Astfel, vorbind numai de arhitectură, vom pomeni cu evlavie de o parte însemnată din opera lui Ion Mincu și ne vom permite să amintim și de unele « izbândiri » ale profesorilor și elevilor tinerei noastre școale de arhitectură, unde s'a organizat un învățământ și s'a conturat o mișcare de artă românească a căreia nesocotire nu va mai putea fi îngăduită, atunci, când de pildă, vorbindu-se despre propășirea artei literare contemporane, se vor căuta firește rezonanțe corespunzătoare și în artele plastice.

Deși, — de ce n'am spune-o — unii dintre noi, îmbătați de un fals occidentalism, au judecat cu asprime și au pus chiar împotrivire celor ce se îndărătniceau în crezul unei renașteri de artă pământeană. Nu s'a spus oare că în arhitectura nouă românească s'a confundat prea des nu știm ce « amestec de elemente disparate cu linia suplă pe care orice construcție arhitectonic concepută trebue s'o aibă... » și nu

s'a vorbit de « truda pierdută » a slujitorilor « românismului » în această artă ?

Să ne oprim, dacă vrem, un moment și asupra acestor neînțelegeri și să admitem că nu s'a ajuns încă la opere arhitectonice românești de valoare universală, cu toată credința noastră personală contrarie.

Vom recunoaște că Propileele și Parthenonul românesc nu s'au ridicat încă.

Dar Grecii ei înșiși, fiindcă ajungem să vorbim de poporul cel mai înzestrat, putut-au ei dela început să ajungă la perfecția nobilelor colonade de pe Acropole ?

Câte secole au trecut dela frontoanele Eginei până la cariatidele Erechteonului ?

Nu au trecut Grecii prin perioade încete de formații mai puțin pure înainte de a cizela augusta coroană de monumente a lui Pericles ?

Lăsând la o parte vremurile străvechi, când o simplă casă cu prispa de lemn era palatul principelui domnind peste un popor locuitor de bordeie și venind la epoca în care arhitectura greacă de piatră era deja constituită în formele ei preclasice cunoscute, vom afla în istoria desvoltării culturii elene cum timp de secole de-a-rândul, poporul și artiștii la un loc, au stăruit să cultive cu spirit continuator și într'o disciplinată cadență, mereu și repetat, aceeași arhitectură compusă din aceleași elemente constitutive, adică din aceleași coloane dorice sau ionice; din aceeași arhitravă ori cornișă; din aceleași frize și același fronton. Pe acestea le-au făcut și refăcut cu tăria vroită de depășire, când corectând o proporție, definind un detaliu, lămurind o intenție, un accent, o linie, sau ajustând un galb, ori remodelând un relief, au ajuns la desăvârșirea monumentelor de artă completă care uimește lumea și o face să vorbească de « miracolul grec ».

Da, miracolul grec e o realitate, însă e bine să se știe că el s'a împlinit, cel puțin în plastică, prin strădania și geniul unui popor mic la număr, dar încrezător în adânca lui putere de creație, și care a făcut dintr'o himeră o realitate, stăruind zi de zi; dela un hotar la alt hotar și din generație în generație, muncind timp de veacuri incontinuu, într'un gând și

o însuflețire, la remorca aceleiași idei și sub vraja aceluiași concept de vieață sorbit dintr'un vis.

In arhitectură mai ales, acest ideal are aproape înfățișarea unei teme, la rezolvirea căreia un neam întreg a lucrat veac de veac, condus și supus unitar pe aceeași linie de muncă și inspirație.

— Nu știm cum am insista mai mult pentru a învedera adânca unitate spirituală ce caracterizează elenismul în epocele mari ale artei.—

S'ar putea oare urmări la fel — sub beneficiul continuității — procesul de ridicare în arta noastră de azi? Adică la noi, într'o societate desaxată, ruptă de tradiție și svârlită în voia valurilor pe timpurile primejdioase ale unei închipuiri de libertate și al unui individualism fără frâu, cari au dus-o prin arcanele democrației până la anarhia spirituală cea mai protivnică caracterului nostru?

Desrădăcinați în propria noastră țară și pândiți de atâtea amenințări de disoluție, fiecare vrem să reformăm, luând în răspăr sau de-a-curmezișul drumul înaintașilor noștri.

E tipică exemplificarea ce se poate face în domeniul artelor cari ne preocupă, asupra urmărilor acestei desorientări și lipsă de unitate! Iată, de pildă, ce se petrece în arhitectura noastră, unde fiecărui slujitor al meșteșugului i se cere dela zi la zi, și dela om la om, să facă după gustul și după dispoziția fiecăruia, când un block cubist pe bulevard, când o vilă normandă la munte, când o biată biserică românească pe la mahala și chiar, dacă se poate, un mic templu egiptean pe un mormânt de cimitir...

E copilăresc, dar acesta e curatul adevăr.

Să comparăm acum acest haos de stiluri și de arhitecturi ale eclecticilor noștri, cu linia perfect unitară în tradiție, aspirații și sforțări pe care ni le oferă Grecia antică, sau să-l comparăm cu disciplina autoritară și pe front unic a Romanilor cari îndreptau constant dela centru consemnul unei arte oficiale din Galia până la Marea Neagră și din marginea nisipurilor africane până pe țărmurile Asiei.

Dar evul mediu nu ne oferă la rându-i o puternică eclosiune artistică de formație unitară, care singură a putut da

și desăvârși o ținută stilistică de cea mai inspirată monumentalitate? Adică arta aceea romanică continuată tradițional și progresiv în cea numită impropriu gotică, despre care un mare istoriograf de artă având a scrie, lua drept prefață a lucrării pentru a caracteriza conținutul acestei arte unitare și armonioase, următoarele cuvinte scrise de Dante: « Vocile păreau să formeze toate unul și același cântec, atât de perfect era acordul lor...». Așa dar: unitate prin armonie!

Dar stilurile cele mai frumoase ale regalităților nu-s ele oare simbolul perfectei unități de strădanii și năzuințe în orbita unei supreme realități de voință continuatoare, care polarizează energiile și aspirațiile creatoare: *Regele?* Nu clădea oare fiecare rege pe temelia trecutului, putând rămânea totuși cu personalitatea lui clar conturată, în stilul ce a știut să facă a înflori în juru-i?...

E plină de învățăminte sub acest raport privirea ce se poate arunca de pildă asupra epocei celei mai strălucite a regalității franceze, — dela Francisc I până la Ludovic XV — în care dela cel mai vechiu până la cel din urmă suveran călca pe urma tradiției, deschizând drumuri tot mai frumoase și potrivite progresului din vremea lui.

Și chiar la noi, stilurile domnești sunt ele altceva? Nu descifrăm în ele stăruința continuatoare în rezolvirea unei probleme de construcție ori realizarea unei expresii stilistice? Bisericile lui Ștefan cel Mare au toate semnele aceleiași familii fără să poată fi vorba de o producție artificială în serie: — acelea ale lui Brâncoveanu și alții la fel!

Găsim chiar în cronica noastră un pitoresc exemplu despre tăria cu care țineau Domnii la tradiția pământeană, în acea pagină care ne povestește despre actul de împăcare dintre Matei Basarab și Vasile Lupu, care s'a pecetluit cu hotărîrea celor doi Domni de a ridica, în amintirea acestei înfrățiri, câte un locaș de rugăciune, fiecare clădindu-l pe seama lui în țara celuilalt. Astfel Lupu înalță la Târgoviște biserica ce i se spune « Stelea » iar Matei ridică în Moldova mânăstirea Soveja, păstrând fiecare pe moșia celuilalt datina dela el de acasă și zidind câte un sfânt locaș în chipul celor ce mai ridicase la dânșii în țară.

Revenind așa dar la acele rătăciri de tributari ale unor vitregii ale trecutului, vom cere cu mai multă îngăduință pentru toți, să nu mustrăm prea mult pe arhitecți, căci sunt mulți printre ei care atunci când au putut să se strecoare cu dragostea lor de artă românească printre exigențele incoherente ale omului zilei, au arătat că se poate năzui la o strălucită reînviere a arhitecturii românești și la o desvoltare potrivită a ei în pasul vremurilor de azi.

Pentru a întări însă aceste silințe trebue să creăm condițiuni prielnice de vieață unui spirit cultural de valoare tradițională, cu puternice aderențe în permanențele autohtone.

La acestea artiștii nu vor putea aduce decât talentul și dragostea lor de neam și de trecutul lui. Aceste puteri există și chiar abundă. De asemenea există tot avântul unei voințe unice de reîmprospătare și înălțare. Vremurile mari pe cari începem să le trăim ne dau climatul cel mai propice pentru o respirație adâncă și unitară a sufeltului românesc în căutarea unei întemeieri istorice proprii și, prin urmare, a unui stil propriu în cultură și în artă. O mare mișcare de idei venind din adâncurile românismului și purtând mireasma pământului se ridică. Ele ne încercuesc ca apele mari cari se ridică împrejurul unui ostrov. Dacă arta românească refuză să soarbă din fluxul dătător de vieață nouă, ea va pieri de ariditate...

Incuviințându-ne înclinarea de a descoperi căile viitorului din scrutarea mai înțelegătoare a trecutului și a realităților românești, credem că putem spune artiștilor și prețuitorilor de artă că a sosit timpul de luat în seamă glasul înțelepților neamului cari aplecați la datorie ne-au dat deja semnalul de trezire, propovăduind întoarcerea către noi înșine și stăruind să se îndătineze iarăși așezărilor istorice ale poporului nostru.

De aici chiar, din acest loc, ei ne-au prevstit că nu va fi bine în Țara românească, până nu ne vom întoarce fața către adevăratul ei suflet, așa cum ni-l desvălue trecutul și cum ni l-au format nevoile, credințele și izbânzile noastre.

După încercările greșite de a transpune concepte și formațiuni străine în trăirea românească, prin compilații și

imitații servile; după atâta vreme de vegetare în orbita istorică a altor neamuri, ei ne arată că « mimetismul nostru fără limite, luat greșit drept tendință organică de progres și inovațiune, amenință societatea și gândirea românească să se înnece în masa covârșitoare a elementelor străine până la a-și pierde particularitățile etnice ».

Ei ne mai deslușesc că o operă de preînnoire nu poate să însemne numai « abstracta făurire a unor mijloace dogmatice de gândire organizată în sisteme, ci însăși *înfăptuirea* așezămintelor și organelor prin cari aceste sisteme să poată trăi ».

La noi unde ideea națională se contopește cu tradiția nedespărțită a ideii monarhice, această epocală înfăptuire trebue să revină spiritului providențial adânc înțelegător și dinamic, al adevăratului nostru *om-nou*, Regele Carol II, care a veghiat și încurajat răbdător începuturile operei de curățire și îndreptare, iar când ceasul a sunat, El a pus pază spiritelor rele, rătăcite ori greșite, — și deslegându-ne — ne-a dăruit așezământul nou pe care zilnic îl întărește și-l organizează potrivit realităților și aspirațiunilor românești.

Intr'o însuflețită pornire tinerească, El schimbă ca prin farmec fața Țării, îndemnându-ne la cunoașterea adâncurilor noastre și strângându-ne pe toți într'o cât mai deplină unitate sufletească, a izbândit să dea vieții românești un având fascinant de încredere și de voie bună, care ne grăbește pașii către atingerea țelurilor noastre cele mai scumpe.

N'a venit oare vremea să ne recunoaștem acest nobil puls-nou de vieață pe care o trăim?... Și ca atare, să ne întrebăm dacă nu e ceasul mărturisirii lui prin fixarea unei fizionomii spirituale care să apară tangibil în ținuta oricărei activități românești? Și dacă, mai departe, nu trebue ca înflorirea de care ne bucurăm să-și capete pecetea unui stil care să-i fie mărturia cea mai vie și simbolul cel mai expresiv de-a-lungul veacurilor?

Așa numai vom schimba și fața țării după chipul ce i-l dorim în aspectul cât mai civilizat și mai românesc al orașelor noastre.

Acest nou veșmânt al cugetului și sensibilității noastre, care va fi *stilul* vremurilor de azi, nu poate fi închipuit pe

măsura formațiunilor parazitare venite pe la noi de aiurea, ci conceput din însăși substanța imperativelor naționale și prin biruința românismului integral și unitar, reînviat, întărit și exaltat până la culmile artei.

Iar toți acei cari în aceste împrejurări cruciale ne simțim pătrunși de lumina caldă a zilelor pe cari le trăim, să ne întrecem la pregătirea și ridicarea acelei arte naționale ieșite din instinctul nostru, așa cum ni l-au format veacurile și cum ni-l modelează, prin înălțarea și sincronizarea sufletelor românești, mâinile de artist ale eroicului reformator care ne păstorește.

Domnule Președinte,

Domnilor Colegi,

Inainte de a termina această expunere am dori să reamintim înțelesul adevărat ce ținem a da cuvintelor noastre atunci când am afirmat că, după cum nu dorim să înmormântăm trecutul, tot astfel nu înțelegem a-l copia automat sau a-l feri de vreo atingere; ci dimpotrivă am vrea să-l continuăm viu — în spiritul și înțelesul lui — cu mijloacele sporite ale vremurilor de azi cari trebuesc să ne aducă în fiecare ceas al lor noi puteri de întărire și noi îndemnuri de progres.

In acest ciclu de preînnoire și creație pe care-l considerăm în adânca fire a lucrurilor, dar neepuizat pentru noi, Românii, se vor pune multe probleme aduse de înrâuririle vieții ce-și urmează cursul, precum și de chemările trecutului cari vor stărui în memoria și înțelegerea prezentului.

Pe acest drum vor putea fi meandre cu îndoieli și pregetări,— sau plecări greșite chiar, — dar toate se vor clarifica și rezolvi dela sine, dacă în această frământare de idei și sentimente, reactivul creator va fi și se va menține, *ideea națională.*

Următori acestei linii de credință către care ne chiamă propria noastră Istorie și către care, după cum observa de curând președintele nostru, ne împinge exemplul sforțării spre proprie realizare, în adâncime, a popoarelor cari până acum țînteau poate să ne aservească, — noi simplii slujitori

ai unei arte, adânc înrădăcinate în acest pământ, suntem fericiți că putem dovedi în tradițiile ei, bogate virtualități creatoare, care anticipează în conținutul lor fecund traiectoria ascendentă unei strălucite renașteri.

Ne-am îngăduit să îndreptăm aceste cuvinte către Academie, fiind siguri că ele vor fi primite cu o binevoitoare înțelegere și încurajare, în amintirea altor glasuri cu mult mai puternice și autorizate cari s'au ridicat aci în împrejurări asemănătoare.

In același timp ne-am gândit că îndemnul ce se cuvine a trage din cuvintele rostite sub acoperământul acestui suprem așezământ de cultură, de către însuși Suveranul nostru, și pe cari le-am reamintit, ne împinge să stăruim la asigurarea unei prezențe vecinice a trecutului în arta noastră, — mai ales astăzi, când se cere fiecărui popor să cerceteze firea sa proprie și să-și croiască viitorul pe măsura trecutului.

In cadrul acestei mărturisiri, iau curajul de a vă supune o modestă contribuție, rugându-vă să primiți ca sub auspiciile Academiei Române, să fondez un premiu care să se dea anual unui tânăr arhitect pentru cea mai bună lucrare de arhitectură românească ce se va dovedi.

Țin la dispoziția Onoratei Academii un fond de 400.000 de lei în efecte garantate de Stat, din venitul căruia să se poată decerne premiul, în care, vă rog să nu recunoașteți decât valoarea mai mult simbolică a obolului cu care orice creștin își însoțește rostirea unui crez și împlinirea unei rugăciuni.

C. 54.144. PREȚUL LEI 10.—

180